Suomalaisten identiteetit

Suomen Kulttuurirahasto ja ajatuspaja e2 julkaisivat vuonna 2018 neljä tutkimusraporttia liittyen suomalaisten identiteetteihin. Niissä selvitettiin, mistä suomalaisten identiteetit muodostuvat, onko Suomi niin jyrkästi jakautunut kuin julkisuudesta voisi päätellä, millainen on ruotsinkielisten identiteetti ja mitkä asiat ovat suomalaisille pyhiä. Vuonna 2019 ilmestyi lisäksi kaksi julkaisua, jotka käsittelivät viiden kieliryhmän arvoja ja asenteita Suomessa. Sivun lopussa on linkki kaikkiin julkaisuihin.

Yhteiskunnallisista erimielisyyksistä huolimatta suomalaiset ovat pohjimmiltaan varsin samanlaisia. Maaseudun keski-ikäisiä duunarimiehiä ja kaupunkien nuoria korkeakoulutettuja naisia yhdistää moni asia. Suomalaisten identiteettien samanlaisuus peittyy usein repivän julkisen keskustelun alle.

Suomalaiset kokevat eriarvoistumisen suurimmaksi huolenaiheeksi. Myös jatkuvat erimielisyydet politiikassa ja sen ulkopuolella sekä maahanmuuttoasiat koetaan suomalaisia erotteleviksi tekijöiksi. Lisäksi median ja tutkijoiden motiivit julkisuudessa askarruttavat ihmisiä.

Suomalaisia yhdistäviä tekijöitä on paljon, ja väestöryhmien väliset erot ovat monelta osin varsin pieniä. Esimerkiksi kansallistunne koetaan laajasti myönteiseksi. Perhe, ystävät, työ ja koulutus luovat perustan suomalaisten identiteeteille. Nämä kaikki ovat tärkeitä yli 80 prosentille suomalaisista, ja niiden merkityksen sivuuttaa vain muutama prosentti.

Suomalaiset samastuvat vahvasti kotikuntaansa, mutta myös pohjoismaisuus ja eurooppalaisuus koetaan identiteetin kannalta tärkeiksi. Kotipaikkaan kiinnittyminen ja kansainvälisyys eivät ole ristiriidassa keskenään. Kolmannes suomalaisista pitää myös poliittista kantaa tärkeänä identiteetilleen.

Kansallistunne yhdistää, eriarvoisuus ja pätkätyöt huolestuttavat

Suomalaiset kokevat eriarvoistumisen suurimmaksi huolenaiheeksi. Myös jatkuvat erimielisyydet politiikassa ja sen ulkopuolella sekä maahanmuuttoasiat koetaan suomalaisia erotteleviksi tekijöiksi. Lisäksi median ja tutkijoiden motiivit julkisuudessa askarruttavat ihmisiä.

Suomalaisista 83 prosenttia pitää kansallistunnetta enemmän myönteisenä kuin kielteisenä asiana. Kansallistunnetta pidetään myönteisenä asiana kaikissa väestöryhmissä, riippumatta esimerkiksi suhtautumisesta turvapaikanhakijoihin tai ylipäätään ulkomaalaistaustaisiin

ihmisiin. Suhtautuminen turvapaikanhakijoihin jakaa mielipiteitä enemmän. Kansalaisista 32 prosenttia arvioi, että turvapaikanhakijat ovat liian hyvässä asemassa, ja 43 prosenttia arvioi heidän olevan liian huonossa asemassa.

Kansalaiset arvioivat kriittisesti perinteistä mediaa. Lähes puolet vastaajista kokee median tuottavan yksipuolista tietoa ja yli puolet kokee sen liioittelevan mielipide-eroja. Myös tutkijoiden tarkoitusperiä epäillään.

Peräti 84 prosenttia suomalaisista arvioi pätkätyöntekijöiden olevan heikossa asemassa. Heidän koetaan olevan jopa heikommassa asemassa kuin työttömien. Enemmistön mielestä sekä työntekijöillä että yrittäjillä menee sen sijaan mukavasti.

Kansalaiset ovat pikemmin säilyttäjiä kuin kiihdyttäjiä suhtautumisessaan kaupungistumiskehitykseen. Ainoastaan 16 prosenttia katsoo, että julkisen vallan tulisi vauhdittaa kaupungistumista.

Ruotsinkieliset eivät ole identiteeteiltään yhtenäisiä

Erityisesti asuinpaikka vaikuttaa ruotsinkielisten identiteetteihin. Pääkaupunkiseudulla identiteeteissä näkyvät erityisesti sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja poliittinen kanta. Pohjanmaalla puolestaan korostuu kiinnittyminen asuinpaikkaan ja sukuun. Paikkaan kiinnittyvät identiteetit ovat sitä tärkeämpiä, mitä ruotsinkielisemmässä kunnassa ihminen asuu. Osittain tuloksia voi selittää vähäinen muuttoliike ja osin se, että ruotsinkieliset muodostavat tiiviitä paikallisyhteisöjä.

Monissa asioissa suomen- ja ruotsinkielisten identiteettierot ovat hämmästyttävän pieniä, ja ruotsinkielisten identiteeteissä on samanlaista hajontaa kuin suomenkielisillä.

Kokonaisuudessaan suomen- ja ruotsinkieliset ovat yhteiskunnallisilta asenteiltaan, arvoiltaan ja identiteeteiltään yllättävän samanlaisia. Ruotsinkieliset korostavat tosin hieman suomenkielisiä useammin poliittista kantaansa osana identiteettiä. Suhtautuminen esimerkiksi eri kansalaisryhmien yhteiskunnalliseen asemaan, työelämäkysymyksiin, mediaan ja kulttuuriin on samankaltaista. Kieliryhmät eivät asetu vastakkaisiin leireihin yhdessäkään tutkimuksen yli kolmestakymmenestä asiakysymyksestä.

Vähemmistöön kuulumista pitää tärkeänä identiteettinsä kannalta yli 60 prosenttia ruotsinkielisistä. Se muodostaa selvimmän eron kieliryhmien välille. Toinen merkittävä ero liittyy siihen, että vain kolme prosenttia suomenkielisistä, mutta jopa 30 prosenttia ruotsinkielisistä ajattelee, että ruotsinkielisillä menee liian huonosti.

Jokaiselle on jokin pyhää

Kirkko, uskonto ja uskonnollisuus ovat pyhiä noin yhdelle kuudesta suomalaisesta. ”Lukuja voidaan pitää matalina. Usein pyhyyden ajatellaan liittyvän juuri uskontoon tai uskonnollisiin instituutioihin. Pyhien asioiden kärjessä on kuitenkin monia niistä teemoista, joita kirkko pitää esillä, kuten rauha ja rakkaus”, arvioi kirkkososiologian professori **Anne Birgitta Pessi**. ”Yhteistä suomalaisille on, että käytännössä jokaiselle jokin on pyhää. Lisäksi pääosa suomalaisista vastasi kysymykseen sangen monipuolisesti. Enemmistö nimesi neljästä kymmeneen pyhää asiaa”, Pessi korostaa.

Joka seitsemäs suomalainen kokee itsensä ja mielipiteensä pyhiksi. Erityisesti näin ajattelevat alle 30-vuotiaat (27 %).

Puoluekanta jakaa näkemyksiä ihmisarvosta ja isänmaasta. Enemmistö perussuomalaisten (70%), sinisten (66 %), keskustan (58 %) ja kokoomuksen (56 %) kannattajista pitää Suomea ja sen itsenäisyyttä pyhänä. Vasemmistoliiton (23 %) ja vihreiden (29 %) kannattajista näin ajattelee noin neljäsosa. Ihmisarvoa painottavat puolestaan keskimääräistä enemmän vasemmistoliiton (68 %) ja vihreiden (65 %) kannattajat. Perussuomalaisten (31 %) ja sinisten (37 %) kannattajista ihmisarvoa pitää pyhänä noin kolmannes.

Sukupuoli, ikä, ammatti, koulutus ja asuinpaikka selittävät sen sijaan melko vähän ihmisen käsityksiä pyhyydestä. Pyhyys ylittää siis monia väestöryhmärajoja.

Traditioita ja perinteitä sekä kirkkoa ja uskontoa pitää pyhinä erittäin arvokonservatiiveista noin kolmannes (30 %) ja erittäin arvoliberaaleista yksi kymmenestä (9 %). Erittäin arvoliberaalit pitävät keskimääräistä useammin ihmisarvoa (64 %), yksilönvapautta (52 %) tiedettä ja uutta tietoa (33%) sekä taidetta ja kulttuuria (28%) pyhinä. Erittäin arvokonservatiiveista näin ajattelee selvästi harvempi. ”Nämä erot voivat selittää julkisen keskustelun ristiriitoja. Asia, joka on itselle yhdentekevä, voi olla toiselle pyhä ja koskematon. Yhteentörmäyksiä syntyy, kun toisen pyhää ei tunnisteta tai sitä halutaan tietoisesti tölviä”, tutkija Ville Pitkänen pohtii.

Taiteen, kulttuurin ja musiikin korottaa pyhäksi joka viides. Vasemmistoliiton kannattajista 36 prosenttia pitää taidetta pyhänä. Sinisten kannattajakunnassa tämä ajattelu on harvinaisinta (10 %). Ylipäätään taiteen pyhyyttä korostavat vasemmistolaiset ja liberaalit.

Ulkomaalaistaustaiset kokevat olevansa osa yhteiskuntaa, suomalainen identiteetti melko harvalla

Yli kolme neljäsosaa pääkaupunkiseudulla asuvista viron-, venäjän- englannin-, somalin- ja arabiankielisistä kokee olevansa täysin tai jossain määrin osa suomalaista yhteiskuntaa. Suomen suurimmat ulkomaalaistaustaiset kieliryhmät kokevat pääsevänsä hyvin sisään suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomalainen identiteetti on sen sijaan harvalla. Somalinkielisissä on eniten sekä yhteiskuntaan kiinnittyviä että suomalaisuuden omakseen tuntevia.

Suomalaiseksi itsensä kokee huomattavasti harvempi. Yleisintä suomalaiseksi samastuminen on somalinkielisillä (43 %) ja harvinaisinta vironkielisillä (10 %).

Samastuminen omaan lähtömaahan on tavallista kaikissa kieliryhmissä, mutta osalla on myös rinnakkaisia identiteettejä. Yleisintä tämä on somalinkielisten keskuudessa: lähes joka toinen (43 %) kokee olevansa sekä suomalainen että somalialainen.

Arabiankieliset kokevat asemansa tasavertaiseksi kantaväestön kanssa, muissa kieliryhmissä tasavertaisuutta koetaan vähemmän. Lisäksi itsensä kokeminen suomalaiseksi on yllättävän yleistä Suomessa verrattain vähän aikaa asuneiden arabiankielisten keskuudessa. Heistä 37 prosenttia kokee itsensä täysin tai jokseenkin suomalaiseksi. Enemmistö arabiankielisistä on tullut maahan turvapaikanhakijoina ja asunut maassa alle viisi vuotta. Heistä 90 prosenttia haluaa jäädä Suomeen lopuksi elämäänsä.

Englanninkieliset ovat kiinnittyneet Suomeen tiiviimmin kuin muut kieliryhmät. Heistä käytännössä kaikilla on suomenkielisiä ystäviä ja tuttavia, vaikka 40 prosenttia heistä puhuu suomea vain aloittelijan tasoisesti tai ei lainkaan. Somalinkielisillä paras suomen kielen taito, mutta ystäviä kantaväestössä vähän. ”Kotoutumisen kannalta on ongelmallista, mikäli maahanmuuttajilla ei ole lainkaan kontakteja suomalaistaustaisiin ihmisiin”, tutkija Ville Pitkänen arvioi.

Moni kielivähemmistön kuuluva kokee, että media antaa liian kielteisen kuvan heidän edustamastaan kieliryhmästä. Somalinkielisistä tätä mieltä on 82, arabiankielisistä 72 ja venäjänkielisistä 56 prosenttia. Viron- ja englanninkielisille asia ei näyttäydy yhtä ongelmallisena. Somalinkielisistä noin 90 prosenttia kokee, että heitä syrjitään työmarkkinoilla. Arabiankielisissä osuus on 57, venäjänkielisissä 51 ja englanninkielisissäkin 40 prosenttia. Vironkielisistä vain neljäsosa on sitä mieltä, että heitä on jossain määrin syrjitty työmarkkinoilla.

Kantasuomalaisiin luotetaan enemmän kuin omasta lähtömaasta tuleviin

Tutkimus kertoo, että ulkomaalaistaustaiset luottavat kantasuomalaisiin enemmän kuin omasta lähtömaasta tuleviin. Luottamus on vahvaa myös poliisiin, oikeuslaitokseen sekä koulu- ja terveydenhuoltojärjestelmään. Tyytyväisyys suomalaiseen politiikkaan vaihtelee kieliryhmittäin. Englanninkieliset kiittelevät eniten politiikan aikaansaannoksia, ja somalinkieliset suhtautuvat niihin kriittisimmin.

Arabian-, venäjän-, viron- ja englanninkieliset luottavat kantasuomalaisiin enemmän kuin omasta tai suvun lähtömaasta kotoisin oleviin, Suomessa asuviin ihmisiin. Somalinkieliset luottavat muista kieliryhmistä poiketen enemmän muihin somalinkielisiin kuin kantasuomalaisiin.

Ulkomaalaistaustaisten luottamus koulujärjestelmään, yliopistoihin ja terveydenhuoltojärjestelmään on vahvaa.

Arabiankieliset luottavat muita enemmän poliisiin, virkamiehiin ja oikeusjärjestelmään. Myös somalinkielisten luottamus instituutioihin on korkeaa, mutta poliisiin he luottavat muita kieliryhmiä vähemmän.

Tasavallan presidenttiin luotetaan kaikissa kieliryhmissä enemmän kuin eduskuntaan tai hallitukseen. Poliitikkoihin ja puolueisiin luotetaan selvästi vähemmän.

Englanninkielisistä peräti kolme neljäsosaa ja somalinkielisistä kaksi kolmasosaa seuraa Suomen yhteiskunnallisia asioita aktiivisesti. Vironkieliset (36 %) ovat passiivisimpia.

Somalinkieliset ovat muita pettyneempiä politiikan aikaansaannoksiin. Heistä 71 prosenttia arvioi, että suomalaisessa politiikassa saadaan harvoin mitään hyvää aikaan. Englanninkielisistä vain 12 prosenttia on tätä mieltä.

Suomen itsenäisyys on pyhä asia monelle ulkomaalaistaustaiselle. Yli puolet somalinkielisistä (56 %) kokee Suomen itsenäisyyden äärimmäisen tärkeäksi tai suorastaan pyhäksi asiaksi. Somalinkieliset painottavat muita enemmän suomalaisuutta identiteetissään, vironkielisillä tämä on harvinaisinta.

Kolme neljäsosaa ulkomaalaistaustaisista pitää Suomen urheilumenestystä hienona asiana, koska se yhdistää ihmisiä heidän taustastaan riippumatta. Urheilumenestyksen merkitystä korostetaan ulkomaalaistaustaisten joukossa enemmän kuin kantaväestössä.

Lähes kaikki englannin- ja somalinkieliset pitävät kansainvälistä muuttoliikettä hyvänä asiana.

Venäjänkielisistä joka kolmas on päinvastaista mieltä ja vironkielisistä peräti kolme neljäsosaa.

Vironkielisistä kolmasosa näkee myös EU:n vapaassa liikkuvuudessa enemmän kielteisiä kuin myönteisiä puolia.

Tutkittuja kieliryhmiä leimaa voimakas oman onnensa seppä -ajattelu. Venäjänkielisistä, vironkielisistä, arabiankielisistä ja somalinkielisistä noin yhdeksän kymmenestä ajattelee, että on ihmisestä itsestään kiinni, miten hän menestyy elämässään. Englanninkielisissä (74 %) ja kantasuomalaisissa (64 %) osuus on selvästi pienempi.

Suomen Kulttuurirahasto. skr.fi. 2019.